Den Frie

NOAH HOLST DAM
LEONORA FRYDENSBERG SEPSTRUP
ANDREAS JUUL BLINKENBERG
MIE WINTHER CHRISTENSEN
SIRI ANDREASEN
ARENDSE REEH MOGENSEN
THEODORA FRYDENSBERG SEPSTRUP
KIERAN KNOX
KIRA HARTZ
EMIL PETTERSSON
DAVID LYNDORFF PARIS

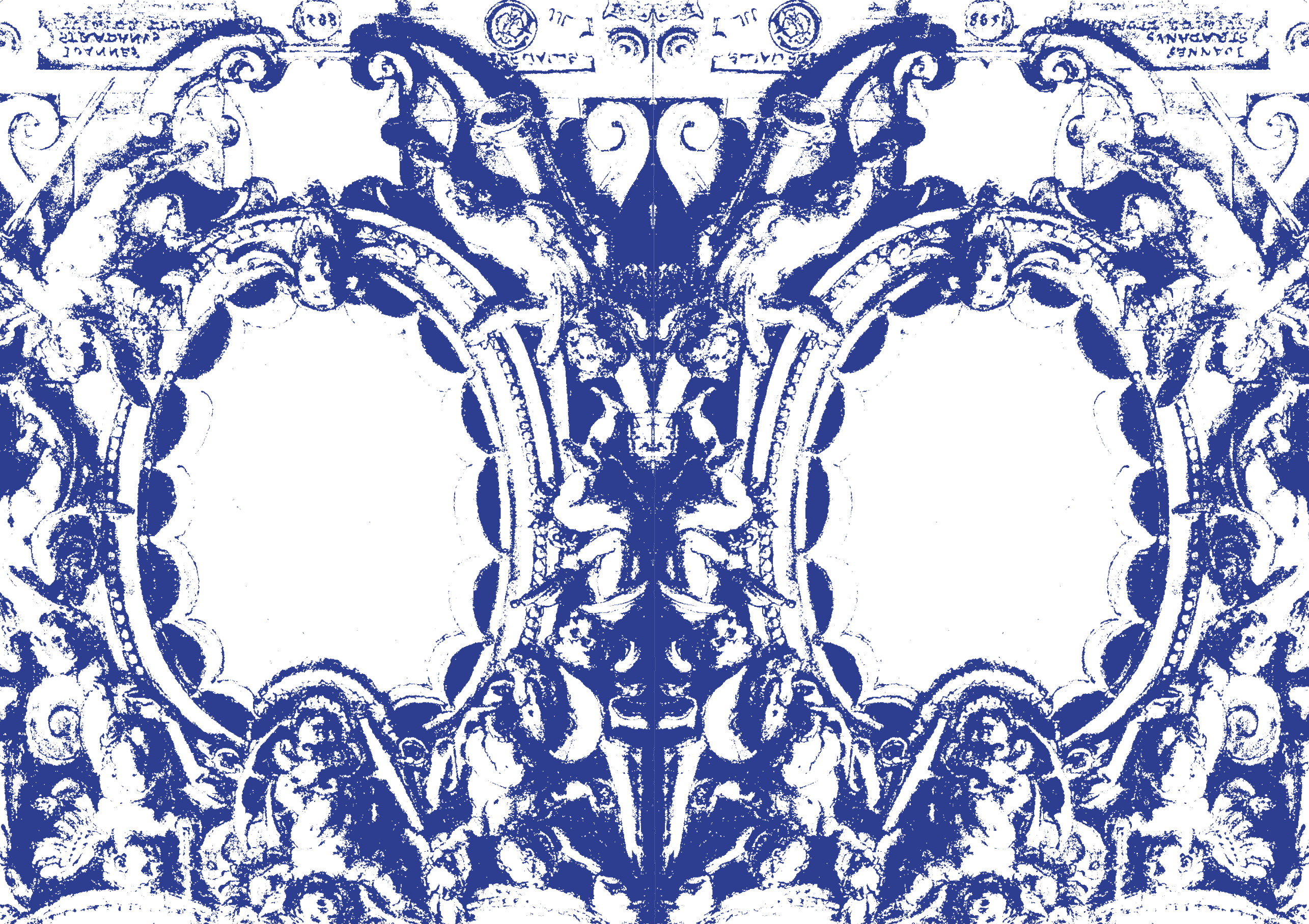

IV

TIDSSKRIFTET FRA SIDEN NR. 4, 2026

TEMANUMMER: SPEJLINGER
Dette nummer er udgivet med støtte fra Institut for Antropologi
og Københavns Universitets Almene Fond

TEKSTREDAKTION
Alberte Egeberg Clausen
Arendse Reeh
David Lyndorff Paris
Emil Pettersson
Emma Warrer
Erik Ringberg
Gertrud Anker-Møller Damgaard
Gustav Brorholt
Hannah Arndal Rasmussen
Ina Xu Djurhuus
Klara Rosa
Luna MacDonald Heilmann
Oscar Linh Vu
Ró Holm Magnadóttir

LAYOUT
Lucas Skovsgaard Feldstedt
Sarah Emilie Kalum
Theodora Frydensberg Sepstrup

UDGIVER
FRA SIDEN

COPYRIGHT
FRA SIDEN og forfatterne

REDAKTIONEL HENVENDELSE
E-mail: mail@frasiden.dk
Instagram: @fra.siden
Facebook: Tidsskriftet FRA SIDEN
Hjemmeside: www.frasiden.dk

OPLAG
215

FORMAT
170 x 240 mm

Spejlinger

"Lille spejl på væggen der, hvem er skønnest i landet her?"	Introduktion – Fra Siden	1
Om at spejle sig i de mere-end-menneskelige omgivelser	Noah Holst Dam	7
Dagbogsudklip	Leonora Frydensberg Sepstrup	15
Datamosaikker	Andreas Juul Blinkenberg Mie Winther Christensen	19
Variationer af det samme	Siri Andreasen	27
Det sted vi står, i det skjulte ensomme	Amanda Rosh Mogensen	37
Kan man spejle sig så meget i andre, at man til sidst selv forsvinder?	Theodora Frydensberg Sepstrup	43
Carhyang Kaca Muka	Kieran Knox	51
Concrete Mirrors	Kira Hartz	57
I bombernes blanke overflade	Emil Pettersson	67
Undtagelsestilstandens farve	David Lyndorff Paris	79

"Lille spejl på væggen, der, hvem er skønnest i landet her?"

INTRODUKTION
FRA SIDEN

“Lille spejl på væggen der, hvem er skønnest i landet her?”

Sådan spørger dronningen, mens hun står overfor spejlet i eventyret om Snehvide. Gennem fortællingen tilfredsstiller og intimiderer spejlets svar dronningen. Det giver hende ikke blot et billede af hendes udseende, men bliver et objekt, der både bekræfter, udfordrer og truer hendes forståelse af sig selv og sin position i verden.

Spejle er alle steder. Som skinnende blanke overflader pynter de vores hjem og reflekterer vores hverdag. Går du på gaden, følger spejlbilledet dig i vinduer, glas og vandpytter. Og ligeledes er spejlbilledet i den lille sorte skærm, der bor i lommen, i tasken, i hånden altid til stede. Spejlet kan siges at afspejle verdener, situationer og mennesker. Men spejlet gør mere end kun at reflektere det eller den, der står foran det. Ifølge Maria Danae Koukouti og Lambros Malafouris (2020), kan spejlet forme oplevelser og forståelser af selvet, snarere end ’bare’ at gengive det (Koukouti og Malafouris 2020, 3). Spejlet er således ikke et neutralt bindeled mellem den, der betragter og det, der betragtes. Snarere kan spejlet spille en rolle i udformningen af blikke på os selv, andre og verden omkring os. Spejlinger gengiver samtidig med at de forvrænger.

Ordet spejling har derved flere betydninger. Det er spejlbilledet, en spejlvendt afbildning, en gengivelse eller udtryk, en efterligning, en tilbagekastning af lysstråler (Den Danske Ordbog 2026). I denne fjerde udgave af FRA SIDEN udforsker vi sådanne spejlinger i ordets mange betydninger. Gennem skovture, tankestrømme, datamosaikker, langvarig ensomhed, vandets gensidige spejlinger, steder og identiteter, gadekunst, fundamentalistiske bevægelser og modsatrettet olieudvinding, undersøger vi spejlinger i formen af artikler, essays, dagbogsudklip, etnografiske montager, langdigte, billeder og personlige fortællinger. Vi håber derved, at denne udgave, udover at afsøge spejlets mange former og forståelser, samtidig er med til at give læseren en anledning til at stoppe op og måske fange et glimt af sig selv i vinduet eller kaffekoppens blanke overflade. Vi håber, at du har lyst til at reflektere med os i din læsning.

I så fald vil du i denne udgave FRA SIDEN læse om, hvordan Noah Holst Dam, gennem beskrivelser af en tur i skoven, reflekterer over at spejle sig i det mere-end-menneskelige. Om at gå i skoven, dufte, kigge, lytte, smage, føle og samtale med omgivelserne og at få øjnene op for netværket af relationer, som vi – mennesker samt ikke-mennesker – alle er en del af. I Leonora Frydensberg Sepstrups tekst følger vi ligeledes en personlig og fragmenteret tankestrøm om at kigge ind i spejlet, om at se sig selv, om at spejle sig i andre, i symboler, i omverdenen, i forskellige sammenhænge. Med en artikel og linoleumstryk undersøger Mie Winther Christensen og Andreas Juul Blinkenberg digitale møder på et plejehjem og stiller spørgsmålet: Hvad betyder det at se og opfatte plejehjemmets beboere gennem dataprofilers digitale spejl? I samme tråd skildrer Siri Andreasen sine erfaringer som besøgsven på et dansk plejehjem i en etnografisk montage, der sætter relationen til en mand med Alzheimer’s i fokus. I Arendse Mogensens etnografiske langdigt undersøges oplevelsen af ikke at kunne spejle sig samt ikke føle sig set og forstået som en central del af voksnes langvarig ensomhed. Vandet fungerer som et konkret billede på gensidig spejling i Theodora Frydensberg Septstrups billedserie, der udforsker hvordan mennesket formes gennem de mange spejlinger, det indgår i – i andre mennesker, omgivelser og materialer.

Derudover ser vi, hvordan spejlinger ikke kun fungerer i de nære omgivelser, men også fungerer på tværs af tid og sted. Hvordan de fungerer på tværs af kloden. På poetisk vis sætter Kieran Knox i sin tekst ord på, hvordan sådanne spejlinger mellem forskellige steder og identiteter fra Bali og Canberra til København og mødet med andre mennesker både kan fremmedgøre og skabe en følelse af at høre til. I et fotoessay undersøger Kira Hartz, hvordan gadekunst og vægmalerier afspejler samt bliver billeder på kvindekamp og LGBTQ+ rettigheder i Bogotá, Colombia. Som hun beskriver bliver kunsten en måde at gøre sig synlig et sted, hvor man tidligere var usynlig, og samtidig bringer overmalinger af værkerne med anti-feministiske og religiøse sentimenter de politiske spændinger, der eksisterer i landet, frem i lyset. Derved ser vi, hvordan det at løfte sløret for et spejl giver et bredere publikum mulighed for indblik og at for-

stå en verden. I sit essay undersøger Emil Pettersson gennem en komparativ analyse spejlingen mellem fundamentalistiske, religiøse bevægelser i Mellemøsten og den voksende kristne nationalisme i USA og spørger, hvordan religiøse fortællinger kan være med til at skabe orden og mening i mødet med social og symbolsk opløsning samt, hvordan gængse forståelser fra en kontekst kan uddybe forståelsen af en anden. David Lyndorff Paris undersøger i sin artikel spejlingen mellem to umiddelbart modsatrettede former for olieudvinding i Nigerias Niger Delta: En statsligt etableret Free Trade Zone og lokale, hjemmelavede olieraffinaderier.

Rigtig god læselyst!

Litteratur

Koukouti, Maria Danae & Lambros Malafouris. 2020. About mirroring: An introduction. In An Anthropological Guide to the Art and Philosophy of Mirror Gazing. London: Bloomsbury Academic.

Den Danske Ordbog. 2026. spejling. Link: https://ordnet.dk/ddo/ordbog/spejling.

Om at spejle sig i de mere-end-menneskelige omgivelser

NOAH HOLST DAM

Grusstien er våd og mine trin knaser. Som en kile gennem de lige fyrretræsrækker strækker stien sig frem. Den er et ar i skoven, men ikke fremmed. Menneskene troede, de kunne splitte skoven ad, men skoven er ligeglad. Stien får ikke lov at splitte, den er bare en del af det hele.

Den europæiske modernitet har skabt en illusorisk kløft. Dette beskriver antropolog og filosof Bruno Latour i bogen *Vi har aldrig været moderne* (2006). Mennesket og naturen er blevet revet fra hinanden, og som det spaltede atom i modernitetens laboratorium, holdes disse to afgrænsninger adskilt imod deres egen vilje (Latour 2006, 38-39). En dirrende dobbelthed: På den ene side som del af verden, på den anden hævet over den, har det moderne menneske givet sig selv evnen til at adskille det uadskillelige. Det moderne har haft som formål at sønderrive alt, så det kan undersøges isoleret, men denne spaltning er kun midlertidig, og hybriderne formeres hurtigere end nogensinde før (Latour 1996, 30-32). Adskillelsen af kultur og natur er ifølge Latour et produkt af den moderne illusion, og han argumenterer for, at antropologien er dét videnskabelige felt, som altid har ladet det hele være blandet sammen (Latour 2006, 134-135). Men hvordan skal vi, der er ofre for moderniteten, få vendt måden vi ser os selv og vores omgivelser på?

Efter fyrretræsfrimærket kommer et område med både bøgetræer og ældre grantræer. Tågen ligger tæt over den næsten tomme skovbund, her er intet andet end skygge, fugt og døde blade. Duften af mycelium og blid forrådnelse omslutter alt, den stiger op fra jorden og tyder på liv i døden.

Når man spalter en atomkerne, splittes den i to, men de to nye kerner er ustabile og kan ikke eksistere uden for laboratoriet (Ølgaard 2024). På samme måde mener jeg, at man kan se det moderne menneskes position i forhold til den verden, vi stadig er en del af, men som vi holdes ufrivilligt adskilt fra. “Vi” og “verden” er egentlig dele af én enhed, men qua den kunstige spaltning bliver menneskets væren, ligesom den spaltede kerne, ustabil. *Kvantemekanisk sammenfiltring* er teorien om, hvordan to enheders eksistens ikke kan beskrives uden hinanden, selvom der kan være lysår imellem dem (Flindt 2025), og med denne kvantefysiske indsigt forsøger fysiker og filosof Karen Barad (2003) at vise, at det såkaldt moderne menneske, ikke reelt er splittet. *Intra-aktion* (intra-action) er Barads begreb, der viser, at væren skabes imellem ting og i det relationelle forhold, der opstår, når de møder hinanden (Barad 2003, 812-815). Barad foreslår, at vi mennesker skal lære at se både os selv og alle andre ting som elektroner i kvantemekanisk sammenfiltring. Når vi stopper med at ophæve os selv til det eneste, som findes udenfor disse sammenfiltringer, vil vi opdage, at vi allerede er skabt af og er med til at skabe det hele, bare ved at være til.

Der står et stort, ældre grantræ i en lysning. Fra dets grene dryppер den nu kun sagte faldende regn.

En anden tendens ved moderniteten er reduktionisme, og denne er med til at sløre vores intra-aktion med alt det andet. Øko-kritikeren Timothy Morton (2018) beskriver reduktionismens funktion. Ved at findele alt til dets bestanddele, glemmer man nemt, at delene stadig hænger sammen ude i virkeligheden. Reduktionisme kan dog også gå den anden vej, og ved at zoome ud og kun kigge på helheden, kan man på samme vis glemme, at helheden består af et utal af dele - for eksempel kan et satellitfoto af Jorden få planeten til at se helt enkel og udynamisk ud (Morton 2018, 112-113). Morton forklarer dog, at vi allerede er økologiske, og at dette er nøglen til at bryde fri fra modernitetens opdelinger og reduktionisme. Vi lever vores liv som del af det hele, men uden at lægge mærke til det. Det moderne menneske har brug for et skub, men så snart vi får øjnene op for vores relationelle eksistens, vil det føles som at vågne fra en drøm. Pludselig vil vi opdage, at vi er viklet ind i et utal af relationer, og verden vil føles som én stor, magisk økologi. En ny følelse på baggrund af den virkelighed, vi allerede lever i (Morton 2018, 66-67) Jeg mener, at første skridt imod dette kan være en tur i skoven.

Jeg går hen til træet. Det er gammelt, ældre end dets fæller. Træet er lettere knortet, men rankt nok. Ved at gå væk fra stien har jeg nu trådt skovbunden ned. Et utal af eksistenser er nu forflyttet, relationer mellem ting er brudt op, men nye er påbegyndt.

Igennem teksten her har jeg indflettet dele af en skovtur, jeg har været på. Turen var kort, dagligdagsagtig og helt uden særlige hændelser; jeg havde ingen spirituelle oplevelser og gjorde ingen naturvidenskabelige opdagelser. Alligevel føltes den unik. Jeg har det sidste år gået mange skovture, hvor jeg har forsøgt at føle mig som en del af helheden. Jeg har duftet, kigget, lyttet, smagt, følt og samtalet med mine omgivelser, og de har svaret. Det har ikke krævet nogen større personlig, ontologisk revolution, for mine samtalepartnere har jo altid været der, jeg har bare ikke lyttet til dem. Ved at spejle mig i mine mere-end-menneskelige omgivelser, har jeg fået øjnene op for, at jeg altid har været indviklet i et netværk af relationer, og at disse ikke kun findes mellem mig og mine medmennesker. Som jeg ser det, er det netop ved at spejle os i alle de andre relationer, hverken reduceret til atomer eller ophævet til simpel helhed, at vi mærker, at vi faktisk slet ikke er spaltet, men at vores væren derimod er bygget på relationel intra-aktion med alt det andet. “Det andet” er ikke forskelligt fra “os”, for alt er en del af det hele.

Den sølvgrå granstamme hæver sig højt op over mig, kronen ser på et rødhåret menneske, der stirrer tilbage. Jeg dryppер på dig, pas på, siger træet. Mennesket er ligeglad, dråber og krop og skovbund smelter sammen. Træet sanser alle de svampedele, som mennesket har rusket til live med sine fodspor. Nu kan jeg vokse, råber svampesporerne. Lyden af stilhed presser på, men knitren fra blade og små dråber af vand forstyrrer. Vi er ændret af mødet med hinanden, men processerne fortsætter. Vores eksistens er uændret, men i konstant forandring, og det er ikke noget nyt.

Litteratur

Barad, Karen. 2003. "Posthumanist Performativity: Toward an Understanding of How Matter Comes to Matter". Signs: Journal of Women in Culture and Society 28(3): 801-31. https://doi.org/10.1086/345321.

Flindt, Christian, 2025. "Entanglement". Lex, 9.10.2025. https://lex.dk/entanglement (hentet 11.05.2026).

Latour, Bruno. 2006 [1991]. Vi har aldrig været moderne. Hans Reitzels Forlag.

Morton, Timothy. 2018. Being Ecological. Pelican books, Penguin Random House. Ølgaard, Povl Lebeck, 2024. "Kerneenergi", Lex, 01.10.2024. https://lex.dk/kerneenergi (hentet 11.05.2026)

Dagbogsklip

LEONORA
FRYDENSBERG
SEPSTRUP

Et udklip af en fragmenteret tankestrøm, der kunne ligne et digt,
men stammer fra et personligt dagbogsskriv.

Jeg lader blikket ramme spejlet
Mens min undren kommer under teleskop
Er de øjne, der stirrer tilbage,
Magen til de øjne, verden møder?
Jeg minder mig selv om, at billedet er spejlvendt
Fastholder øjenkontakten med de blanke øjne
Indtil synet sløres
Vandet omfavner den tågede farve, der omringer pupillerne
Ikke rigtig blå
Ikke rigtig grå
Men som en blå gråvejrsdag
Med en kølig brise mod hudem
Og roser der har kysset kinderne
De er omringet af en fyrretræsbrun ramme
Der bølger ned over skuldrene
Jeg skubber det hen mod kinderne for at skjule ansigtets form

Pupillerne udvider sig
Og tankerne forstørres
Spejler jeg den måde de ser mig på
Eller spejler jeg mig selv i dem?

Mine tanker begynder at teste
Deres perception op imod min egen
Jeg prøver mine egne forestillinger af mod deres
Er det mig, de beskriver, eller er det et spejl, de ser sig selv igennem?
Jeg leder efter mig i de ord, de bruger om mig
Jeg prøver dem på
Drejer ansigtet en smule og lader ordene ligge i lyset på hudem
Jeg ser nogle glide af
Andre bliver siddende længe efter de er blevet sagt

Jeg ville Ønske, jeg kunne træde væk fra ordene
At beskrivelser ikke behøvede pege
At adjektiver ikke var klistermærker på min kind
At jeg i stedet turde være uden først at blive forklaret
At mennesker blot var energi af tilstedeværelse
Der ikke var ord værdige

Alligevel bliver jeg varm, når andre tør bruge etiketter
Når de viser mig det spejl, de kigger ind i
Glædes jeg ved tanken om, at det genspejler det jeg ser
Når jeg spejler mig i dem

Så jeg spørger mig selv:

Er de symboler, vi bruger, blot spejle, som hjælper os med at karakterisere os selv i forhold til andre? Er ordene kun de relative forskelle mellem dem og mig? Er spejlet noget, jeg bærer med mig, eller noget der opstår, når et andet menneske står foran mig? Er jeg en genspejling af det andre ser? Er jeg nogen uden at spejle mig i andres tilstedeværelse? Er spejlet et produkt af dem sammenhæng jeg indgår i?

Jeg kigger i spejlet
Blikket ser tomt tilbage
Spejler sjælen men uden svar og holdepunkter
Så jeg slipper øjenkontakten

Dataĝosaikke

Digitale møder på plejehjem

Linoleumstryk

ANDREAS JUUL BLINKENBERG

Tekst

MIE WINTHER CHRISTENSEN

Else

En sen eftermiddag på plejehjemmet Vintergården sidder afdelingens personale samlet om et ovalt bord til en tværprofessionel konference. Om lidt skal vi sammen drøfte udvalgte beboeres generelle helbred og trivsel. Den sidste eftermiddagssol sniger sig ind i plejehjemmets have ind ad vinduet og rammer det lysebrune kontorbord. På bordet ligger syv sorte tablets. Lyset fra haven og omrids af træer reflekteres i de syv små skærme og afslører små ridser, støvkorn og fingeraftryk på de blanke sorte overflader. Afdelingslederen indleder, at vi starter med Else.

"Hvad kan vi se, når vi ser på Else?"

Med ét lyser de syv skærme op, da personalet tænder hver deres tablet og åbner Elses borgerprofil i det digitale omsorgssystem.
Vi sidder i et øjebliks stilhed, mens omsorgssystemet loader. Som den eneste uden tablet, og som en outsider i dette professionelle rum, studser jeg over spørgsmålet. Hvordan kan vi se på Else, når hun ikke er til stede i rummet? Min undren bliver gjort til skamme, da personalet i de næste minutter med øjnene fast rettet mod Elses borgerprofil i tabletten afslører, forklarer og diskuterer detaljer om Elses demenssygdom, hørelse, frisure, opståede synkebesvær, ægteskab, foretrukne smykker og en observeret ensomhed i hendes øjne. Else er ikke til stede i rummet. Og alligevel er hun. Vi kan ikke se Else. Og alligevel ser de hende. I dette rum fungerer dataprofilen som et digitalt spejl, der giver os indblik i Elses liv på plejehjemmet. Men hvad viser dette spejl os? Hvad ser vi, når vi ser på Else i tabletten?

Hvad betyder det at se en plejehjemsbeboer gennem et digitalt spejl?

Verner

Samme efterår møder jeg også Verner på Vintergården. Verner bor på plejehjemmet sammen med sin kone. De har fået tildelt hver deres bolig over for hinanden. Plejehjemsmedarbejderne beskriver Verner som en betænksom, sød mand. Han er meget omsorgsfuld over for sin kone og over for personalet. Sammenlignet med andre beboere fremstår han frisk. Han klarer selv personlig pleje, tager seler på og går glad ud til hvert måltid i den fælles spisestue.

Men en morgen er det anderledes. Verner er ikke kommet ud til morgenmad. Da jeg sammen med medarbejderen Sanna træder ind i Verners bolig, hører vi en høj, hvæsende vejrtrækning fra soveværelset. Verner ligger på siden i sengen og holder om sengegærdet. Hans øjne er lukkede, og hans knoer hvide. Sanna reagerer instinktivt og hurtigt. Hun hjælper Verner om på ryggen. Masserer hans hænder blidt, så de slipper, og knoerne får farve. Hun lægger hånden på hans bryst og guider hans vejrtrækning. Indånding og udånding. Hun beder mig gøre det samme, så hun kan ringe efter hjælp.

"Vi har brug for hjælp her. Den er helt gal med Verner."

To kollegaer kommer. Sanna henter en tablet med Verners borgerprofil. De skal bruge tal til lægen og hospitalet, så de kan se, at Verner er syg og skal på hospitalet. De tæller respirationsfrekvens, måler puls og blodtryk. De kigger på tallene. På hinanden. Og gør det igen. Sanna taster tallene ind i tabletten, der udregner en samlet score, der kan fortælle hvor gal, den er?

Men noget andet er galt. Scoren er lav. I tablettens sorte spejl vises ingen tegn på sygdom eller guide til hospitalsindlæggelse. I borgerprofilen er Verner ikke syg. Men i soveværelset er der ingen tvivl. Og alligevel er der. For hvad gør vi nu, når den Verner, vi ser, ikke spejles i det digitale omsorgssystem?

Agnes

På plejehjemmet Rosengården bor Agnes. En december morgen følges jeg med Agnes' kontaktperson Deema. Da vi åbner døren til Agnes' bolig, mødes vi af sirligt placerede nisser på alle overflader og røde julestjerner i vinduerne. Deema lister hen til Agnes' seng og løfter forsigtigt en blød tøjhund fra sengen til en stol ved hovedgærdet. Det er Agnes' hund. Så vækker hun Agnes og hjælper hende med at sætte sig op i sengen.

Jeg holder mig lidt på afstand ved døren til soveværelset. For to dage siden var jeg med inde ved Agnes, da Deema havde fri. De to andre plejere fulgte besøgsplanen i Agnes' borgerprofil og brugte loftsliften til at løfte. Agnes beklagede sig højlydt, og stemningen var trykket. Jeg ville gerne ud derfra. Nu sidder Agnes på sengen. Deema svinger hendes ben let ned.

"Tak, fordi du hjælper mig så meget, søde Agnes. Tag fat i mine arme. Du er så god."

"Er jeg?"

"Ja. Kom."

Agnes tager fat. Og rejser sig. Med små, hurtige skridt går hun efter Deema, der bakker. Jeg får næsten et chok og træder lidt tilbage. Jeg har aldrig set Agnes gå, selvom jeg har siddet med hende mange gange i køkkenet. Her sidder hun sammenkrøbet i sin kørestol. Med hovedet hængende foroverbøjet, hvis nogen har glemt at sætte tøjhunden under hendes hage. Nu går hun med lange, tynde, strakte ben. Hun er meget højere, end jeg troede.

I køkkenet skærer jeg Agnes' brød i små stykker. Deema knuser medicin i et lille bæger og blander det med yoghurt. Hun giver det til tøjhunden. Og så til Agnes. Deema åbner altandøren, så Agnes kan se sneen. Jeg laver en lille snebold til hende. Hun ler, mens den smelter i hendes hånd. I dag fulgte Deema ikke besøgsplanen i tabletten. Den afspejler ikke alt det, Agnes kan. Andre medarbejdere tror ikke, at Agnes kan gå, fordi besøgsplanen kun beskriver brugen af liften, forklarer Deema.

Jeg spørger:

"Men kan hun det, hvis man kun ser på hende i tabletten?"

Deema svarer:

"Nok ikke. Og så har hun heller ikke en hund".

Sonja

Sonja er flyttet ind på plejehjemmet Solhøjgård. Jeg møder hende en tidlig morgen sammen med Lene. Sonja skal have sin morgenmedicin, og Lene skal se det. Lene taler højt til Sonja, mens hun giver hende de tre piller i en lille plastikkop. Sonja pauser mellem pillerne for at fortælle en joke. Lene griner. Med en lys, fjollet stemme siger hun, at Sonja skal tage sine piller og puffer lidt til hende. Lene fortæller, at Sonja og hun har samme humor. Sonja tilføjer:

"Jeg kan lide dig, selvom du er et fjols"

"Du kan lide mig, fordi jeg er et fjols."

"Rigtigt nok."

Da vi går ud af boligen, laver Lene et lille hop tilbage mod sengen og siger noget med den fjollede stemme. Sonja griner og vifter hende ud, inden hun lukker øjnene igen. Da vi går ud, skriver Lene på tabletten, at Sonja tog alle pillerne. Vi går til vaskerummet og fylder op.

"Hvis du virkelig vil læse meget data, så skal du læse på Sonja."

Lene fortæller, at Sonja har haft en tumlet fortid på andre institutioner. Andre professionelle har skrevet om, hvor svær hun er. Hun vil ikke samarbejde. Ikke tage sine piller. Men meget har ændret sig, siden hun kom til Solhøjgård. Lene ser hende slet ikke sådan. Med humor får de det til at fungere. Lene forklarer:

"Nogle gange er personen i tabletten slet ikke den person, der kommer ind ad døren. Hvad har de set, som vi ikke ser?"

Lene ville ønske, hun kunne møde beboerne som et ubeskrevet blad. Se med egne øjne. Ikke med tabletten, som arbejdsgangen beskriver

Her i vaskerummet tænker jeg igen over afdelingslederens spørgsmål. Hvad kan vi se, når vi ser på Else? På Agnes? Verner eller Sonja? Som et digitalt prisme lyser borgerprofilen udvalgt data op. Digitale spaltninger. Brudstykker af en person. Hvem ser vi? Og ser vi det samme? Som en mosaik sammensætter personalet data om et helt levet liv og dets slutning. En datamosaik.

Hvad betyder denne datamosaik for de måder, vi ser på og opfatter plejehjemsbeboere?

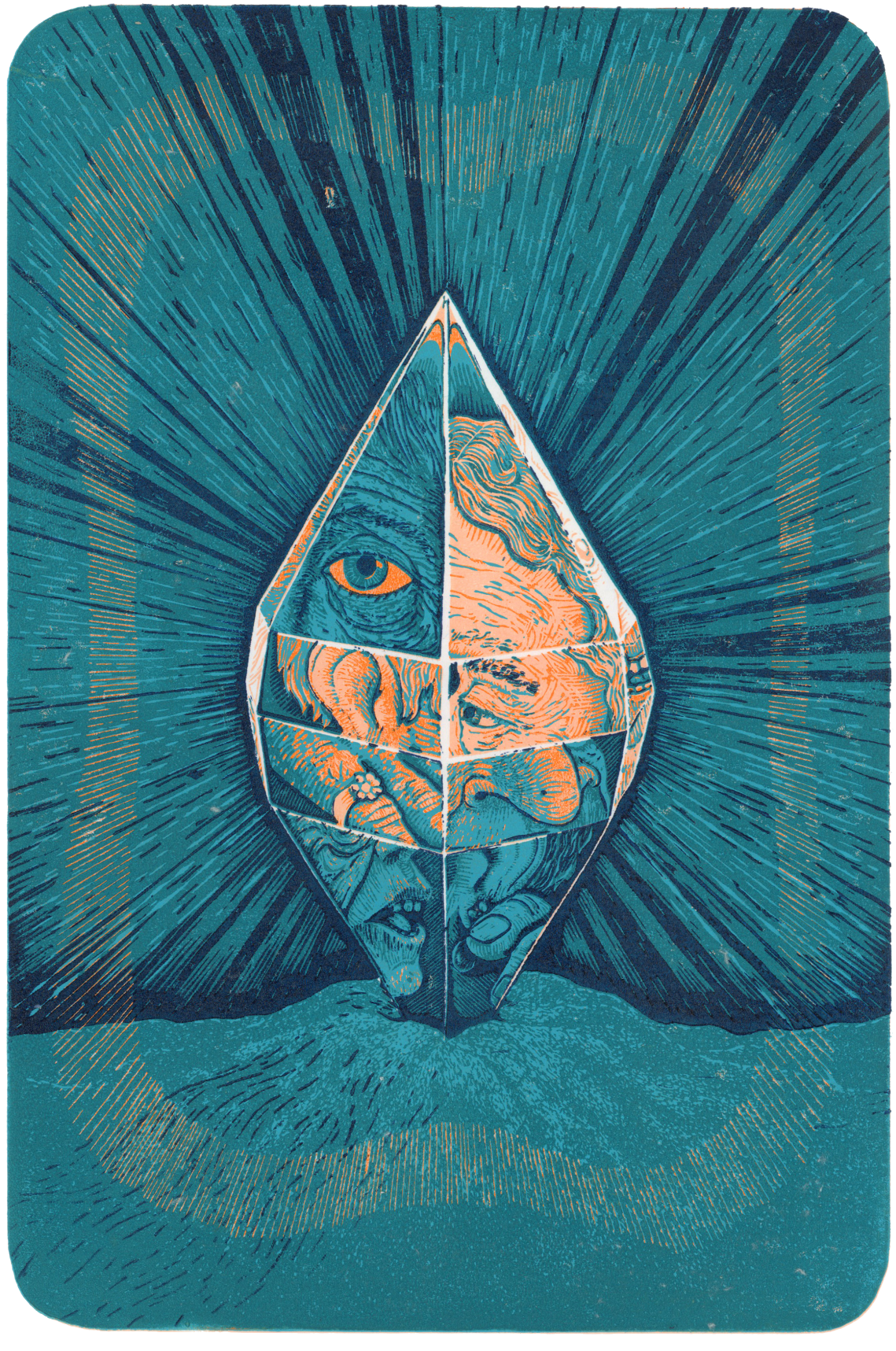

Variationer af det samme

Montagen "Variationer af det samme" handler om mine erfaringer som besøgsven på et dansk plejehjem, centreret omkring min relation til en mand med alzheimers.

SIRI ANDREASEN

DUFT CITRON

Landskabet ændrer sig

Da jeg kommer ind på Ulriks værelse, ser jeg, at mågen ligger på siden. Den hvidmalede træskulptur, som ellers plejer at stå oprejst og fastgjort på en pind, er sandsynligvis en souvenir fra en rejse til en kystby. Nu ligger den, uden sit ene sorte ben, henkastet på hans skrivebord. Jeg leder rundt på værelset efter piedestalen med pinden på og ender foran køleskabet, hvor de gemmer de ting, Ulrik ikke skal få fat på. Pinden ligger i grøntsagsskuffen sammen med en udstoppet piratfisk og Ulriks radio, som jeg ikke har kunnet finde i flere måneder. Den plejede at stå lænket med en wire til skrivebordet, så han ikke kunne vælte den på gulvet, men jeg tænkte, at det nok var lykkedes ham alligevel. I sommer satte jeg Boney M. på radioen, når jeg kom, og så dansede vi, indtil Ulrik glemte, at det var det, vi havde gang i. I køleskabslågen står nogle æbler på række, som ikke er rådne, men hvis skind har et gulligt skær. Luften er stillestående og sødlig.

At tage et græskar

I spisesalen står der på alle borde et sortiment af pyntegræskar. Det er i anledning af efteråret, tænker jeg uden at vide det. Der står fire græskar på bordet: Der er et større orange, et fladt og rundt grønt, et buttet grågrønt og et vortet, næsten sort et med orange pletter. Damerne ved bordet, Birgit, Hanne, Tove og Eva, skiftes til at tage græskarrene op og reflektere over, hvorvidt de er lavet af plastik. Jeg sidder og leger med det flade; jeg holder det mellem tommel- og pegefinger, så jeg griber det i toppen og i bunden og kører det hen over bordet som en form for græskarhjul. Birgit ser det og griner. Hun prøver at få Ulrik til at tage et græskar med op på sit værelse efter at have kørt død i at prøve at få ham til at drikke lidt af sin hvidvin. Hun lukker hans hånd om det lille, grågrønne græskar. ”Der er ikke nogen, som vil savne det.”

Gul duft

På vej ned fra Ulriks etage bemærker jeg, at elevatoren lugter af frisk urin. Jeg cykler hjem.

Läkerol

Jeg tager en Läkerol fra pakken, som ligger på Ulriks skrivebord. Der står granatæble-smag udenpå, men jeg kan smage, at det er sea salt. Pakken bliver jævnligt fyldt op, men ikke skiftet ud. Jeg har aldrig set Ulrik selv spise nogle af dem, og jeg føler mig skamfuld ved tanken om, at hans kone Anne måske køber Läkeroler til mig, uden hun er klar over det.

Gul duft 2

Min cykel triller hen over brostenene foran plejehjemmet. De enorme blade, som træerne kastede af sig, er begyndt at gå i opløsning. Jeg hilser på Ole i kørestolen, der sidder som han plejer og ryger foran centeret. Han smiler tilbage med øjne, som jeg ikke kan finde ud af om er fraværende eller bare enormt blå. Da dørene i elevatoren åbner, baner de vejen for duften af syntetisk citrus. På elevatorens væg er der fastgjort noget, der ligner et lille stykke plastemballage fyldt med gul gelé. I geléen flyder et stykke skum påtrykt billedet af en skive citron. En label over pakken tilkendegiver:

DUFT CITRON

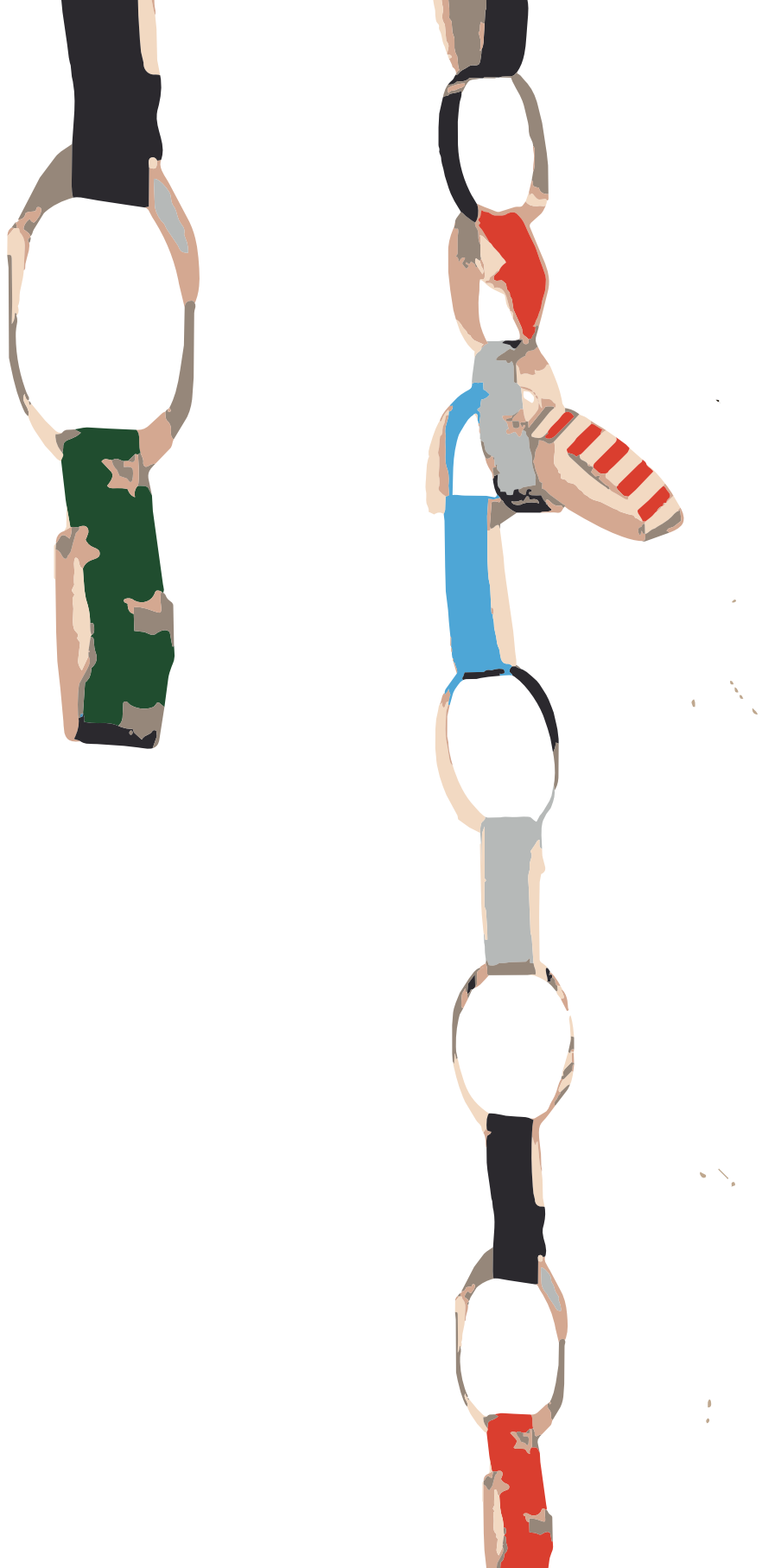

Æblerne

Æblerne plejede at ligge i en stor skål af krystalglas på sofabordet. Æblerne plejede så at ligge i en keramisk skål med hornglasur. Æblerne lå i en hvid keramisk skål med mønster af bellis på, som nu er fyldt med noget andet. Ved siden af skålen ligger et fotografi, som Anne viste mig, da jeg begyndte at komme her. Fotografiet forestiller Ulrik som ung, der er ude at sejle med en gruppe andre mænd, hvor hun udpegede én af dem som et medlem af Shu-bi-dua. Nogen har i mellemtiden klippet billedet midt over, så halvdelen af mændene mangler. Måske er det blevet vådt eller beskidt. Jeg tænker på, om ham fra Shu-bi-dua stadig er der.

At tage et græskar 2

På vej ned i spisesalen ser jeg det grågrønne græskar gennem døren til Ulriks badeværelse. Det står balanceret på rækværket af hvide plastrør, der løber langs væggene. Det har fået hvide pletter. På bordet i spisesalen står der tre pyntegræskar: Et stort orange, et fladt og grønt og et vortet, sort med orange pletter. Birgit prøver at få Ulrik til at tage et græskar med op på sit værelse. Jeg sidder og leger med det flade; jeg holder det mellem tommel- og pegefinger, så jeg griber det i toppen og i bunden og kører det hen over bordet som en form for græskarhjul. Birgit ser det og griner. Hun lukker hans hånd om det vortede, sorte græskar. "Der er ikke nogen, som vil savne det." Da Ulrik skal gå fra bordet, bliver jeg nødt til at overtage græskarret lidt, så han kan rejse sig. Idet jeg giver ham det tilbage, får jeg øjenkontakt med Louise, som arbejder i spisesalen. Hun har fulgt græskarrets rejse fra min hånd til Ulriks. Mit ansigt får en trækning, som jeg ikke helt selv ved, hvad betyder. Vi går op ovenpå.

Mandefald

Hanne og Eva sidder ikke ved bordet, da vi kommer ned til aftensmad. Det gjorde de heller ikke sidst. De sidder ovre i den anden side af salen og smiler og vinker, da vi kommer ind. Der sidder tre personer om vores bord, Birgit, Ulrik og jeg. Tove er begyndt at sove over sig. Birgit lader til ikke at kunne huske, hvorfor de andre er rykket væk. Ulrik smiler, han spiser fiskefrikadelle med gaffel og ske. Jeg bliver ved med at kigge over mod de andre. Birgits nødtørftige forklaring var, at de foretrak udsigten ved det andet bord. Oppe på gangen, efter maden, hilser Ulrik og jeg på Hanne og Eva, og jeg spørger, om vi må komme på besøg ved deres bord en aften. Eva begynder at svare, da Hanne tager hende i armen. Jeg står og ser på deres små skikkelser bevæge sig ned ad gangen, ser ned i deres hovedbunde. Hanne læner sig ind mod Eva og ryster på hovedet så voldsomt, som hvis det var dukketeater.

Hotbox

Ulrik og jeg kommer hjem fra tur i regnen og ser, at Ole har søgt ly. Han har trukket sig tilbage fra sin plads foran centeret ind i vindfangets lysende firkant, hvor han sidder og ryger i sin kørestol. Vi vinker til ham gennem glasdøren, og han triller frem fra tågerne og lukker os ind med sit klare, blå blik. Luften derinde er fed og skarp af røg og aske. Vores kinder er våde og varme.

Det sted vi står i det skjulte ensomme

ARENDSE REEH MOGENSEN

Dette langdigt er fra den samskabte og antropologiske udstilling *Det sted vi står, i det skjulte ensomme* (2024). Udstillingen undersøger langvarig ensomhed blandt voksne. I feltarbejdet beskriver deltagerne, hvordan oplevelsen af ikke at kunne spejle sig i deres omgangskreds samt ikke at føle sig set og forstået er en stor del af deres oplevelse af ensomhed.

Ordene i langdigtet tilhører deltagere fra Værket i Røde Kors Hovedstaden, som lever med langvarig ensomhed i hverdagen. Gennem en etnografisk poesiworkshop har jeg skrevet deres stemmer og erfaringer sammen til et fælles jeg. Dette er for at få indblik i, hvordan deltagerne oplever ensomhed på hver deres måde – formidlet som en fælles stemme. Du kan lytte til digtet gennem QR-koden.

Jeg græder bag mine solbriller
med tårerne ned ad mine kinder
midt i mylderet, mens folk de går forbi

Jeg er fængslet i mit eget fængsel på ubestemt tid

For der kører tog forbi, jeg ikke når med
ingen rækker ud
ingen tager mig med

Men hvis alle kender følelsen
hvorfor tager ingen mig så med

Sidder de i togene og glemmer
eller står de på deres egen perron
og er togene tomme?

Jeg halter efter
jeg sidder
fremmed for dig
langt væk, mens du går over på den anden side

Jeg kigger bagud
og ser mig selv
på bagsædet som et barn
blive spurgt hvor er du?

Hvor er jeg

Et andet sted
ved siden af

Uden penge
og job
Og godt helbred

Hvad skal jeg sige
at jeg står helt alene
med hele verden
på mine skuldre
og skal bære det hele
gennem 16 år
gennem hele livet
fra da jeg var barn

Tornen i mit øje

Har du fundet en kæreste?

Midt i min kamp, gu har jeg ej

jeg står et andet sted et
sted du ikke forstår:
at være noget jeg ikke kan

Men vil du lytte;
til det sted hvor jeg står
stå sammen med mig i spejlet og se mit
ansigt, som det er
uden masken du har sat på
for at vi ligner hinanden

Du siger noget
Men jeg venter med at svare
for jeg har ikke lyst til at fortælle dig sandheden
at jeg ikke har lyst til at være med til at være udenfor

Sidde til en fødselsdag
og observere andre menneskers glæde ved at se hinanden igen

Tomheden låser mig
og bare bliver ikke bare et ord
for i ordet vokser det jeg ikke kan
det der er svært

Jeg kan ikke bare

Jeg kan ikke bare danse
synge højt
fortælle om min ferie

Og jeg tænker
står jeg bare og betragter livet mens det sker
stiller jeg mig med vilje udenfor

Ikke som min bror
der giver hånd hele vejen gennem brugsen
eller min søster, der siger, jeg skal se lysere på tingene

Så vandrer jeg rundt på gaden,
alene, rundt i vinteren,
til følelsen forsvinder,
til jeg mærker mine ben igen
og glemmer skammen og tanken om,
at ingen tænker på mig

For i øjeblikke sker det
at vi står sammen på gadehjørnet
lytter og ser hinanden
deler det der sker, mens det sker
uden at være andet
end det jeg er

Kan man spejle sig så meget i andre at man til sidst selv forsvinder?

THEODORA
FRYDENSBERG
SEPSTRUP

Tarhyang Kaca Muka*

* This title combines a series of Indonesian words and concepts. ‘Tarhyang’ combines the word for dance, Tari-a series of steps taken which form a dance, and Hyang, which is a concept of spiritual oneness seen in Balinese ritual trance dances. ‘Kaca Muka’ literally means ‘glass face’ and semantically means mirror. Combined, the title can be read as ‘Mirror Spirit Dance’. Though, in this instance, the spirit is a type of synchronisation we are trying to achieve with a cultural harmony through the mirror dance. So, a better translation might be Mirror Dancing Harmony.

KIERAN KNOX

Having a place in the world is quite nice. One of my favourite places, in this world, is a small koi pond in Bali. It is bare to the sun. It swoons with fish. The pond's granite base is often a dark fish shit green speckled with light green moss. The water's surface holds up drifting oil rig lotus pads. Flowers fall from a grove of trees somewhere above. They are white and yellow and pink and purple and red. In an effort to teach me stillness, and in an effort to win, I would, as a child, squat in those waters until my skin blistered red and sloughed-brown-free. Palms in the water, ready to catch the sky if it fell, I waited. Only when the fish knew me as a still and lonely tree trunk did I throw my hands up. One fat koi fish deposited on the white sandstone. One fat koi fish returned to its home. One sunburnt boy, white but brown, squatting in the pond again. Waiting until his reflection settled. Waiting until his reflection disappeared in the silken movements of orange, white, and red scales.

"Soon you will be a Balinese dancer,"
Made jokes. Under the sun, I am small and crowned by gold. I dance the mirrored dance and find my place.

A place in the world is not static, it slips, stands, even runs. One of my favourite places, in this world, is a small city called Canberra. It is quiet like retirement. It smells of slowness. Its suburbs are rural and metropolitan towns sat in red sand lands. The sky is the colour of cheap plastic, bristle blue, Neapolitan ice cream containers. In spring, the ornamental pear trees blossom. They are white and smell of rotten meat, their short-lived petals blanketing the world in putrescent snow. In an effort to teach myself coffee appreciation, and in an effort to dance the mirrored dance, I would, as student and public servant, traipse from café to café until my stomach roiled and my head pounded. Cappuccino at rest, ready to spice the wind's kiss on my lips, I enjoyed. Only when the staff knew me as a steady and predictable regular did I dare to be Australian.
One action solidifying my place. One year taking it all from me. One of the half-made, Australian but not, daring to live with slant eyes in a round face. When the world ended, they stole our skin and stripped the whiteness from our faces. We watched behind the glass as they waved our pigment in the sun like triumph.

"Fuck off where ya' came from, yellow cunt," spits the man. In the empty café, I am small and foreign. Vincent and I have danced the mirrored dance to no avail.
"Now we are strangers," Vincent says, wiping the spit from his counter.

But places can trap you, alienating you from the world. One of my favourite places is the Australian Parliament. It is built of glass and wood. Its halls clack with stamping heels. The flag pierce-pins the sky through wooden floors into the soil. Beneath the glass ceiling is a small square pond that shivers when the Parliament marches to debate. Outside the chambers sway the money trees. They are red like blood. In an effort to be a good parliamentary servant, and in an effort to succeed, I would, in my suit and tie, laugh, cajole, work, type, email, write, still my face, deaden my face, march, refine, listen, work, serve. Hands softly laid by my side, pen and paper my amorous fans, I served. Only when the glass faces behind the suits knew my gold earrings did I know pride. One up-and-coming secretariat member. One public servant commuting to-and-fro. One koi fish in a bird's cage. Settling for good enough but not enough. Settling into docility, a shape without identity or name.

"Don't take my advice," she says. *"You don't have to come back here. The Senate doesn't deserve you."* On the stairs up to my office, I am tall and soaring. I am beyond mismatched eyes in opaque glass.

"I will come back," I promise.

They don't believe me, but it is the first honest thing I have said in these halls.

Og steder kan husk hvem er dig, hvis ikke du kan. Et af mit favorit steder i Kobenhavn er Blågåsgade. På middag er det nøgent for solen. Det dåner med stille kærlighed. På den anden side af mit favorit café er en stentrin der brænder med solens skinnen. Fra der ser jeg bænk holde menneske, som de blidt rør hinanden. Der er ikke mange fugle her, men cyklens ege kvidrer i forbifarten. I forsøget på at vide, virkeligt at vide, skal jeg, som en fremmed, høre og tale. Når Signe eller Quinnie eller Oliver eller Maria eller Matilde eller Johanne eller Lisa eller Daniel eller Olav eller Loui sige noget, så flytter min mund sig ligesom et spejl. Et ting spejlet afsløre er alle mennesker er en fremmed. Et ting spejlet afsløre er at vi elsker. Et ting spejlet afsløre er et ønske for forbindelse, hvorend man er. Jeg synes ikke der er en sted her for mig. Jeg synes der er mange steder her for mig.

"Soon you will be Danish!" Min mormor siger og ler. Under solen er jeg den samme fremmed, jeg er på hjemme. Men der er mange hjerter som være hjemme her. Spejlene er langt fra hjem, men dog meget velkendte.

Concrete & Mirrors

KIRA HARTZ

In 2019, the passage underneath the bridge at Calle 26 and Carrera 30 in Bogotá was identified by the Observatory of Women and Gender Equity as one of the most dangerous places in the city for women and LGBTQ+ individuals. A group of feminist street artists decided to carry out an art intervention covering 400 square meters of concrete wall with murals. For two whole months, they occupied the transitional site every day claiming and naming the space

La Galería Feminista

and themselves

La Colectiva de Mujeres Muralistas.

By covering the walls with feminist images and phrases, they signaled presence. As one of the muralists told me, the act of painting itself communicated that there are people here. Residents who had previously avoided the area began to pass through it again. The muralists had not eliminated danger, but they disrupted its invisibility.

However, the gallery has not remained untouched. Other street artists have painted over sections of the murals with anti-feminist and catholic messages. This censorship illustrates how walls become sites of ongoing negotiation, where meaning is continuously rewritten. Within this public dialogue, the over-painting does not silence or erase the original work; it alters it, adding another layer to its narrative.

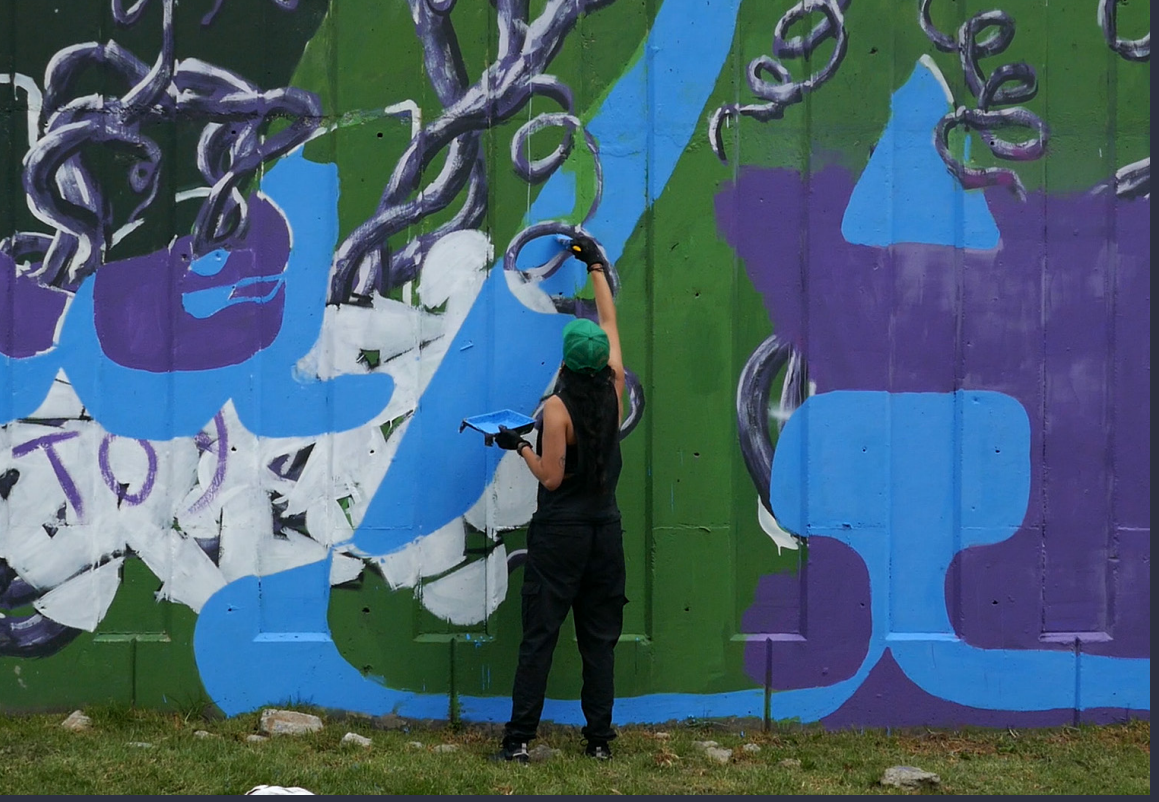

Street art transforms social walls into concrete mirrors. Reflective surfaces in which broader political tensions in Colombia and beyond are made visible.

Instead of destroying societal infrastructures, this group of feminist muralists intervene within them. On one side of the scaffolding, builders are constructing the first metro line in Bogotá, on the other the murals are created. On both sides of this barrier, construction workers in tainted clothes reimagine and build the future of their common city.

Passersby stop and ask:

"¿Por qué están aquí? ¿Por qué son mujeres pintando?"

Why are you here? Why are you women painting? These questions become part of the impression of street art. Murals create reflection within the city as marginalised experiences are made visible on concrete walls.

If some dismiss patriarchy and call it an invention, the muralists offer a simple response. Look at the wall:

"Ahí está la evidencia."

Here is the evidence. The evidence that some people do not want women and queer people empowered. Their act of painting, their occupation of urban space, and their insistence on visibility are reflecting the structures they seek to challenge.

In Bogotá, solid walls displaying street art mirror society, expose its fractures, and impress themselves upon those who pass by – and perhaps they inspire them to act and think differently.

I follow the work of the muralists while Colombia is experiencing a moment of political uncertainty. Following the coup in Venezuela on January 3rd, the U.S. president suggests that Colombia might be “next”. This results in the largest protest in the country in recent years. People walk the streets for Colombian sovereignty and in support of their democratically elected president. They also respond through street art.

Tomberne & Överflader

EMIL PETTERSSON

"[T]he existential truth that I believe holds good for all humankind: that people need to have some say in the world into which they are thrown, that they must in some measure choose their own lives and feel that they have a right to be here, to be free to make a difference, to be loved and affirmed, to be more than piano keys, ciphers, names, at the mercy of the gods, of oppressive laws, of impersonal injunctions, or mere fate"

(Jackson 1998, 195).

Verdener der vendes op og ned

På et pressemøde den 8. juli 2021 annoncerede den daværende amerikanske præsident Joe Biden tilbagetrækningen af de amerikanske styrker fra Afghanistan efter næsten 20 års militær tilstedeværelse (Sheikh et al. 2024, 11). Blot en måned senere generobrede den islamistisk fundamentalistiske bevægelse Taleban magten og indtog Kabul med minimal modstand (Sheikh et al. 2024, 11, 32). I årene efter genindførte styret omfattende religiøse restriktioner, særligt rettet mod kvinder (DR 2024). Samtidig understregede Biden, at USA efter de enorme menneskelige og økonomiske omkostninger ikke kunne sende endnu en generation i krig uden udsigt til et andet resultat (Sheikh et al. 2024, 11). Alligevel rapporterede danske medier i 2026 om nye amerikansk-israelske bombardementer i Mellemøsten, denne gang mod Iran (DR 2026).

Ekkoet fra de nyeste bomber kan på den ene side rejse spørgsmålet: Hvorfor bliver fundamentalistiske bevægelser ved med at præge Mellemøsten på trods af – eller måske netop som følge af – gentagne vestlige interventioner? Som et muligt svar peger Slavoj Žižek (2015) på, at mens Vesten gradvist har kunnet tilpasse sig den globale modernisering, har mange muslimske samfund oplevet den langt mere brat (Žižek 2015, 8). Han forklarer, at dette har indebåret, at deres symbolske univers af mening på en meget mere brutal måde er vendt op og ned uden tid til at etablere en ny symbolsk balance (Žižek 2015, 8). Af denne grund er det ifølge Žižek ingen overraskelse, at den eneste måde, disse samfund kunne undgå totale sammenbrud på, var at søge mod fundamentalismens orden (Žižek 2015, 8).

I mine øjne kan fundamentalismens kontinuerlige forekomst naturligvis ikke reduceres til én enkelt forklaring. Dog foreslår jeg, som følge af Žižeks udlægning, at bombernes ekko ligeledes rejser et grundlæggende

antropologisk spørgsmål: Hvad sker der med mennesker og samfund, når de sociale, politiske og symbolske strukturer, der tidligere skabte orientering og mening, opleves som truede eller bryder sammen? For selvom Vesten ifølge Žižek har haft bedre forudsætninger for at tilpasse sig moderniseringen, så går vi måske ikke helt fri af det, der kan føles som en verden, der er blevet vendt op og ned. I hvert fald ser jeg, når jeg vender blikket mod bombernes ophavsland, at de blanke missiloverflader før affyringen afslører en amerikansk politik, hvor religion ligeledes i stigende grad får lov til at fylde. Netop denne udvikling er det, jeg i denne artikel vil undersøge ved at bruge ovenstående forståelser omkring fundamentalistiske bevægelser i muslimske lande som et spejl på de politiske dagsordener, der i form af kristen nationalisme springer frem på den anden side af kloden. Herigennem argumenterer jeg for, at den stigende politiske mobilisering af religion og traditionelle værdier i USA ikke alene bør forstås som et spørgsmål om ideologi eller kultur, men som en bredere reaktion på oplevelser af social og symbolsk opløsning som følge af neoliberale politikker. Pointen er ikke, at Afghanistan, Iran eller USA er sammenlignelige som historiske eller politiske kontekster, men at belyse den samme mekanisme: At mennesker, når deres verden opleves som værende i opløsning, søger mod kollektive fortællinger, der igen kan gøre verden håndgribelig.

"We are, together, going to make America bigger, better, stronger, wealthier, healthier, and more religious, than it has ever been before!!! DONALD J. TRUMP, PRESIDENT OF THE UNITED STATES OF AMERICA!!!"

(Lemon 2025, egen fremhævning).

Sådan skrev den amerikanske præsident Donald Trump på sin sociale medieplatform, Truth Social, den 20. april 2025 (Lemon 2025). Udmeldingen ligger i forlængelse af det, der kaldes Project 2025: Et politisk program udarbejdet af den konservative tænketank The Heritage Foundation, som har været retningsgivende for store dele af Trump-administrationens tidlige arbejde (Casey 2024). Den amerikanske sociolog Andrew L. Whitehead (2025) forklarer, at projektets erklærede mål er at gennemsyre den føderale regering med bibelske principper og gøre kristendommen til et centralt fundament for amerikansk politik (Whitehead 2025). Dette skal ifølge ham ses som et udtryk for, hvordan det, han kalder *kristen nationalisme*, i stigende grad præger amerikansk politik (Whitehead 2025). Ifølge hans forskning identificerer over halvdelen af amerikanerne sig i en eller anden grad med kristen nationalisme, heraf omkring 20 procent i høj grad og yderligere 32 procent med forestillingen om USA som en kristen nation (Whitehead 2024). Som følge af Project 2025 ser jeg dermed, hvordan nyere politiske dagsordener samt befolkningstilslutningen i USA i dag adskiller sig fra de demokratiske principper, landet har bygget på, hvor den amerikanske forfatnings første tillæg *(First Amendment)* historisk udgør grundlaget for en adskillelse mellem religion og stat (Lemon 2025).

Whitehead understreger i denne forbindelse, at kristen nationalisme ikke er det samme som kristendom, men en politisk ideologi, der søger en tæt sammensmeltning mellem en bestemt fortolkning af kristendommen og det amerikanske samfundsliv (Whitehead 2025). Ideologien forbinder ifølge ham kristne symboler med forestillinger om traditionelle sociale hierarkier, national identitet, autoritær social orden og populistiske fortællinger om moralsk forfald (Whitehead 2025).

Herigennem forstår jeg, at kristen nationalisme ikke blot handler om religiøs overbevisning, men om en bredere politisk og kulturel bestræbelse på at genoprette en bestemt orden, ligesom Žižek peger på, at fundamentalismen i Mellemøsten ligeledes kan være en bestræbelse på. Men hvad ligger til grund for denne tilslutning til religiøse og traditionelle værdier, når det amerikanske samfund i modsætning til det afghanske hverken har været præget af borgerkrig eller statskollaps i den seneste tid? Som en mulig del af forklaringen ser jeg den neoliberale udvikling, landet har gennemgået de sidste årtier.

En mere brutal form for kapitalisme

I sin historiske gennemgang af globalisering(er) forklarer den svenske sociolog Göran Therborn (2000), at der siden det 16. århundrede i bund og grund kun har eksisteret ét verdenssystem: Den kapitalistiske verdensøkonomi (Therborn 2000, 155). Han påpeger i denne forbindelse, at staterne, økonomierne og samfundene i "Den Nye Verden", der omfatter Amerika, mest tydeligt er blevet formet af denne kapitalisme (Therborn 2000, 156). Dog uddyber Therborn, at den nuværende globalisering, der tog fart i anden halvdel af 1980'erne, ikke kun er kapitalistisk af karakter, men frem for alt er neoliberal (Therborn 2000, 156).

I antropologen Sherry B. Ortners (2016) undersøgelse af denne neoliberalisme karakteriserer hun den som en mere "brutal form for kapitalisme", der blandt andet har medført, at skellet mellem rig og fattig i USA kontinuerligt er øget (Ortner 2016, 48). Inspireret af David Harvey (2005) beskriver Ortner tendensen som et system af "akkumulation gennem ekspropriation", hvor rigdom redistribueres opad både indenfor og på tværs af kapitalistiske økonomier (Ortner 2016, 52). Herigennem bliver en håndfuld rige ifølge hende rigere, mens de fattige bliver fattigere, og middelklassen forsøger at holde fast, hvor den kan (Ortner 2016, 52). På individplan har dette ifølge

Ortner i et amerikansk perspektiv medført, at der blandt de fattige er stigende håbløshed og depression samt, at middelklassen ligeledes er præget af tab af optimisme samt usikkerhed om nu- og fremtiden (Ortner 2016, 55).

Derved forstår jeg, at neoliberalismen ikke blot bør forstås som en økonomisk omstrukturering, men som en omformning af menneskers symbolske verden. Herigennem forstår jeg i tråd med Žižek, at når fælles institutioner svækkes, mens økonomisk usikkerhed bliver et grundvilkår for arbejder- og middelklassen i USA, så udfordres samtidig de kollektive fortællinger, som tidligere gav en oplevelse af orientering og tilhørsforhold. Som Jackson påpeger i artiklens åbningscitat, har mennesker et eksistentielt behov for at kunne handle i den verden, de er kastet ind i, samt at opleve, at de har en plads i den (Jackson 1998, 195). I forlængelse heraf ser jeg neoliberalismens udbredelse som en situation, hvor mange menneskers mulighed for at opleve sig selv som handlende aktører i verden svækkes. Jeg argumenterer derfor for, at neoliberalismens betydning ikke alene ligger i dens økonomiske konsekvenser, men også i dens evne til at skabe en form for symbolsk opløsning, hvor politiske projekter som kristen nationalisme, der lover orden, tradition og identitet, får særligt gunstige betingelser.

Religionens politiske plastre

I forbindelse med ovenstående er jeg langt fra den første til at bemærke sådanne huller, som neoliberale politikker kan efterlade, eller for den sags skyld sammenkoble oplevelsen af en lukning af dem med religion. Blandt andet påpeger den politiske teoretiker Wendy Brown (2020) ligeledes, at når blandt andet den amerikanske stat fra anden halvdel af 1980'erne gennem neoliberale politikker skar i offentlige institutioner og svækkede den sociale solidaritet, opstod der et behov for andre kilder til fælles moral og sammenhæng (Brown 2020). Her blev et ophøjet fokus på religion og traditionelle værdier i politiske udspil også ifølge hende tænkt med i neoliberale reformers implementering og aktivt brugt af politikkernes ophavsmænd som en form for strategisk politisk plaster - et forsøg, der kunne ses i konkrete implementeringer i Storbritannien, USA og Latinamerika (Brown 2020). Forestillingen var ifølge Brown, at dette kunne bidrage til at pacificere en neoliberaliseret befolkning ved at organisere og disciplinere dem gennem en moralsk autoritet og sociale hierarkier, som udgjorde et modsvar til egalitære projekter om social retfærdighed og politiske krav (Brown 2020). Dog har denne strategi ifølge hende udviklet sig længere, end reformernes ophavsmænd havde forestillet sig, da Brown (2020) forklarer, at religiøse bevægelser i dag i stigende grad truer demokratiet og staten selv indefra, hvilket flere påpeger, at Project 2025 og den voksende kristne nationalisme ligeledes kan være med til at forstærke (Casey 2024, Whitehead 2024).

Herigennem argumenterer jeg for, at religionens voksende politiske betydning i USA ikke primært bør forstås som et udtryk for en religiøs vækkelse, men som en reaktion - og et aktivt brugt plaster - på den sociale og symbolske opløsning, som årtiers neoliberale omstruktureringer har medført. Kristendommen bliver i denne sammenhæng ligeledes en politisk ressource, der tilbyder

Litteratur

Brown, Wendy. 2020. “Ruins and Renewal: An Interview with Wendy Brown.” Interview af Jacob Hamburger og Danielle Charette. Le Club, Torqueville 21, 20. marts 2020. https://tocqueville21.com/interviews/ruins-and-renewal-an-interview-with-wendy-brown/

Casey, Maura. 2024. “Project 2025: The Blueprint for Christian Nationalist Regime Change.” Charles F. Kettering Foundation, 19. august 2024. https://kettering.org/project-2025-the-blueprint-for-christian-nationalist-regime-change/

DR, 2024. “Taliban har slået hårdt ned på kvinder - nu langer de også ud efter mænds skæg og tøj.” Dr.dk, 22. september 2024. https://www.dr.dk/nyheder/udland/taliban-har-slaaet-haardt-ned-paa-kvinder-nu-langer-de-ogsaa-ud-efter-maends-skaeg-og

DR, 2026. “Iranske statsmedier bekræfter ayatollah Ali Khameneis død.” Skrevet af Caroline Christensen. Dr.dk, 1. marts 2026. https://www.dr.dk/nyheder/seneste/iranske-statsmedier-bekraefter-ayatollah-ali-khameneis-doed

Harvey, David. 2005. A brief history of neoliberalism. Oxford University Press.

Jackson, Michael. 1998. “Here and now: Where thought belongs”. I Minima Ethnographica: Intersubjectivity and the. University of Chicago Press.

Lemon, Jason. 2025. “Donald Trump Vows to Make America ‘More Religious’ Than Ever Before.” Newsweek, 20. august 2025. https://www.newsweek.com/donald-trump-vows-make-america-more-religious-ever-efore-2061904

Ortner, Sherry B. 2016. “Dark anthropology and its others”. Hau: Journal of Ethnographic Theory 6 (1): 47–73.

Sheikh, Mona Kanwal, Jan Werner Mathiasen, Lars Erslev Andersen, Dino Krause og Ole Wæver. 2024. Hvorfor genvandt Taleban magten i Afghanistan? DIIS.

Therborn, Göran. 2000. “Globalizations: Dimensions, Historical Waves, Regional Effects, Normative Governance”. International Sociology 15 (2): 151-79.

Whitehead, Andrew L. 2024. “Understanding Christian nationalism’s role in the United States.” Indiana University, 2024. https://research.impact.iu.edu/key-areas/social-sciences/stories/christian-nationalism.html

Whitehead, Andrew L. 2025. “Five Elements of Christian Nationalism”. Charles F. Kettering Foundation, 11. september 2025. https://kettering.org/five-elements-of-christian-nationalism/

Žižek, Slavoj. 2015. Trouble in Paradise: From the End of History to the End of Capitalism. Penguin Books.

forestillinger om orden og kollektiv identitet. Netop derfor bliver sammenligningen med fundamentalistiske bevæggelser i mine øjne analytisk interessant. Pointen er ikke, at amerikansk kristen nationalisme og Taleban deler ideologi eller politiske mål, men at de udspringer af den samme grundlæggende mekanisme: Et forsøg på at genetablere mening og orden, når disse opleves som truede. Hvor Taleban søger orden og mening gennem en puritansk fortolkning af islam efter årtiers krig og statskollaps, ser jeg, at dele af den amerikanske befolkning søger det samme gennem kristendom, traditionelle sociale hierarkier og autoritær social kontrol. Religion bliver dermed i mine øjne i begge tilfælde et plaster og politisk sprog, hvor oplevelser af usikkerhed og opløsning omsættes til fortællinger om fællesskab, identitet og retning. Spørgsmålet er derfor ikke blot, om disse fortællinger skaber orden, men om de samtidig risikerer at aflede opmærksomheden fra de samfundsmæssige forhold, der har skabt oplevelsen af sociale og symbolske opløsninger.

Undtagelsestil-standens farve

Olieudvinding i Nigerias Niger Delta

DAVID LYNDORFF PARIS

I Omolade Adunbis monografi *Enclaves of Exception: Special Economic Zones and Extractive Practices in Nigeria* (2022), der bygger på forfatterens antropologiske feltarbejde i Niger Delta-regionen i Nigeria i perioden 2014–2019 (Adunbi 2017, 2020, 2022), undersøges to forskellige slags zoner, hvor olie bliver udvundet, forarbejdet og distribueret. En såkaldt Free Trade Zone (FTZ) og lokale, hjemmelavede olieraffinaderier.

Umiddelbart fremstår disse to som hinandens modstykker: Den ene er lovlig, den anden ulovlig, den ene statsligt etableret, den anden lokalt organiseret, den ene konventionel og den anden mere ukonventionel. Zonerne er kvalitativt forskellige, men logikkerne bag spejler hinanden: Begge styres af en ekstraktivistisk, kapitalistisk markedslogik, der drives af profit og et økonomisk rationale. Zonerne er dog ikke blot manifestationer af kapitalisme og profit, men, som Adunbi argumenterer for, også af en *undtagelsestilstand*, et begreb inspireret af Giorgio Agamben. Adunbis (2022) brug af begrebet undtagelsestilstand tydeliggør en bestemt logik: Hvordan staten suspenderer sin egen orden for at optimere betingelserne for profit (Adunbi 2022, 2-3, 14, 32). Men denne teoretiske linse lader noget andet falde uden for billedet. I denne artikel vil jeg derfor benytte mig af en anden analytisk tilgang til Adunbis etnografiske materiale ved at inddrage Cedric Robinsons begreb om *racial kapitalisme*. Jeg vil argumentere for, at det, Adunbis analyse ikke formår at artikulere, er et race-hierarki, der legitimerer undtagelsestilstanden og lader olieudvindingen i disse zoner ske på bekostning af levegrundlaget for de lokale, farvede mennesker, der lever i de olieproducerende områder. Artiklen forløber i tre trin: Først redegør jeg for Agambens begreb om undtagelsestilstanden og Adunbis brug af det. Dernæst introducerer jeg Cedric Robinsons begreb om racial kapitalisme som alternativ optik. Til sidst anvender jeg denne på Adunbis empiri for at vise, hvordan et race-hierarki legitimerer undtagelsestilstanden.

Agambens undtagelsestilstand

Agambens undtagelsestilstand betegner en situation, hvor den etablerede samfundsorden sættes ud af spil, for eksempel fordi lovgivning midlertidigt ophæves eller mister sin gyldighed (Agamben 2005, 1–3, 23)[1]. Denne undtagelsestilstand er, ifølge Agamben, konstituerende for den etablerede politiske og sociale orden i et samfund (Eriksen et al. 2015, 9).

[1] Det mest udprægede eksempel på undtagelsestilstanden er for Agamben koncentrationslejre under 2. verdenskrig (Agamben 1998, 20, 166).

Når den juridiske og politiske orden suspenderer sin validitet, det vil sige kreerer en situation, hvor netop denne juridiske og politiske orden ikke gælder, så har vi med en undtagelsestilstand at gøre (Agamben 1998, 18). Denne proces udgør derudover selve indstiftelsen af den suveræne (politiske) magts eksistens i samfundet, fordi undtagelsestilstanden bekræfter, at den magt, der i første omgang etablerer ordenen, også har magten til at suspendere netop denne orden. Det er gennem denne paradoksale dobbeltbevægelse, at vi skal forstå undtagelsestilstanden; ekskluderet fra den politiske og sociale orden, men samtidig inkluderet i den etablerede politiske orden, fordi undtagelsestilstanden er konstituerende for den (Agamben 1998, 7, 85). Det er fra dette perspektiv, at Adunbi betragter de to forskellige olieudvindingszoner som enklaver af undtagelse, som han definerer som "sites carefully designated by the state for the production of economic activities" (Adunbi 2022, 3) og som processer, der producerer en "systematic assemblage of enclosed spaces for the purpose of generating economic activities" (Adunbi 2022, 3). I modsætning til Agambens primære fokus på undtagelsestilstandens suspendering af rettigheder, forskyder Adunbi begrebet om undtagelsestilstanden til at handle om enklaver, hvori gældende normer og lovgivning tilsidesættes for at give optimale betingelser for at generere økonomisk profit (Adunbi 2022, 34–36). Ifølge Adunbi er det i begge tilfælde undtagelserne, der gør olieudvindingen mulig. I FTZ'en frasiger den nigerianske stat sig bevidst suveræniteten over FTZ-området ved at suspendere sin egen gyldighed til fordel for andre principper, som tillader virksomheder at tilsidesætte gældende reguleringer vedrørende miljø, beskatning og arbejdsvilkår i jagten på mere olieudvinding og profitgenerering (Adunbi 2022, 78, 91). I de lokale olieraffinaderier opretholdes olieudvindingen gennem undtagelser fra 'normalen' for at fungere: Gennem alternative produktionsmetoder, teknologisk improvisation og lokale netværk, som er villige til at handle uden for almindelig sædvane og regler. Når Adunbi forstår empirien gennem Agambens perspektiv, bliver enklaverne en entitet af ekskluderende inklusion, hvor de på én gang fremstår som adskilte fra det omgivende samfund og nødvendige for både olieudvindingen og Nigerias deltagelse i den globale økonomi.

Dette perspektiv overser imidlertid et vigtigt element, som også afspejler sig i olieudvindingens enklaver, nemlig spørgsmålet om race. I det følgende vil jeg derfor introducere begrebet racial kapitalisme som en alternativ optik at se Adunbis empiri igennem.

Racial kapitalisme

Kapitalismen har siden sin opståen været forbundet med forestillinger om racer og hierarkiske relationer mellem disse. Hierarkierne manifesterede sig internt mellem europæere (Robinson 2020, 4, 38), og også i relationen mellem hvide og ikke-hvide: Omformningen af sorte menneskers arbejdskraft, ressourcer og levegrundlag til varer for det kapitalistiske marked udgjorde selve betingelsen for, at kapitalismen i Vesten kunne etablere sig selv (Hornborg 2021; Jobson 2021; Wolford 2021). Først slaveri og senere kolonialisme muliggjorde kapitalakkumulation, industrialisering og økonomisk vækst i kapitalismens tidlige periode i det Globale Nord i 1800-tallet (Hornborg 2021; Jobson 2021; Wolford 2021). Ifølge Robinson betegner begrebet racial kapitalisme denne sammenhæng mellem kapitalisme og racial undertrykkelse og differentiering (Robinson 2020, 2). Forskelsbehandling baseret på race tjente fra kapitalismens begyndelse som "the rationalization for the domination, exploitation, and/or extermination of non-'Europeans'" (Robinson 2020, 27). Robinson placerer racismen som et centralt element i kapitalistiske praksisser som kapitalakkumulation og profitgenerering og ikke som effekter eller afledte konsekvenser (Myong 2023, 185).

Racebegrebet tilbød et hierarki af distinktioner mellem mennesker, hvor hvide liv blev ophøjet og sorte tilsvarende underordnet, hvilket var præcis, hvad kapitalismen havde brug for, for at legitimere sig selv (Melamed 2015, 80). Ifølge Jodi Melamed, der skriver med udgangspunkt i Robinson, er kapitalismen afhængig af indstiftelsen af mekanismer, der adskiller mennesker fra hinanden (Melamed 2015, 78–79). Kapitalistisk produktion og akkumulering af profit kan kun finde sted, fordi nogle mennesker ejer produktionsmidlerne, mens andre er afskåret fra ejerskab; nogle mennesker er kreditorer, mens andre er gældsatte; nogle mennesker erobrer og eksproprierer land, mens andre i samme proces mister deres levegrundlag (Melamed 2015, 78–79). Racismen blev den vigtigste af disse opdelingsmekanismer, som, med Melameds ord, "cementerer de uligheder som kapitalismen har brug for" (Melamed 2015, 77).

I Adunbis empiri er racisme imidlertid ikke umiddelbart synlig i form af forskelsbehandling på baggrund af race. Alligevel kommer den raciale kapitalisme til udtryk gennem de måder, hvorpå enklaverne tilskriver mennesker og miljøer forskellig værdi. Dette viser jeg i følgende afsnit.

To zoner, én olie

Den ene zone som olieudvindingen foregår i, er den statsligt etablerede Free Trade Zone (FTZ): Et fysisk afgrænset område, hvor nationale og udenlandske firmaer får lov til at udvinde, forarbejde og eksportere olie fra Nigerias undergrund under særligt favorable vilkår. "The free zone is like a mini city. This is not Nigeria" som de lokale og ansatte i FTZ'en udtrykker, når de skal omtale zonen (Adunbi 2022, 90, 92). Ideen med FTZ'er (både i Nigeria og andre steder) er at kreere bedst mulige betingelser for generering af økonomisk profit for de virksomheder, der driver forretning i disse områder (Adunbi 2022, 21, 29, 37). Tanken er, at dette vil ske, hvis man følger neoliberale logikker, som for eksempel at lade 'politik' fylde så lidt som muligt og 'markedet' så meget som muligt i zonerne (Adunbi 2022, 37). Dette betyder, at statslig regulering, intervention, overvågning og kontrol skal holdes til et minimum (Adunbi 2022, 78). På den måde vil aktiviteterne i zonerne blive fritaget fra nationale niveauer af for eksempel skattebetaling, miljøkrav og arbejdsmiljøregler, hvilket til gengæld vil tiltrække investorer og virksomheder til zonerne, hvis aktiviteter vil skabe lokale arbejdspladser, udvikle lokal infrastruktur og uddanne lokalbefolkningerne (Adunbi 2022, 78).

Adunbi beskriver ydermere, hvordan den FTZ han beskæftiger sig med, også er organiseret med egne administrative strukturer, sikkerhedsvagter, overvågningssystemer, banker og boliger (Adunbi 2022, 92–94, 97, 99). Indhegningen af området gør adgangen for udefrakommende begrænset, og samtidig forventes det, at arbejderne bor og lever indenfor zonen (Adunbi 2022, 92). Af disse grunde opleves FTZ'en i Niger Deltaet i Nigeria af både ansatte og lokale beboere som "suveræne" eller "selvstændige" territorier, adskilt fra det de betragter som Nigeria (Adunbi 2022, 78, 91). Alt dette gør, ifølge fortalerne for FTZ'er, at zonerne bliver en gevinst for det lokale samfund og den nationale økonomi, som den er placeret i; i det hele taget vil en sådan zone være med til at løfte levestandarden i landet (Adunbi 2022, 56, 60–62). Profitten fra olieudvindingen forventes at komme de operative virksomheder, lokalsamfundene og den nigerianske stat til gode (Adunbi 2022, 191). Adunbi viser imidlertid, at disse gevinster sjældent materialiserer sig lokalt i Niger Deltaet eller i den nigerianske økonomi. I praksis er det de internationale virksomheder, ofte ledet af hvide mennesker, bosat i Vesten, der tilegner sig profitten, og kanaliserer den til det Globale Nord (Adunbi 2022, 100). Dette har været tilfældet siden den første olieudvinding fandt sted i området i 1956, som amerikanske

Shell stod for. Nigerias oliepolitik beskrives af kritikere som "1% versus 99%", fordi meget få procenter af olieindkomsterne tilfalder lokale eller nationale entiteter (Watts 2012, 449), og for lokalbefolkningen har olieudvindingen i Niger Deltaet udelukkende medført "misery, violence and a dying ecosystem" (Watts 2012, 449–450). Ifølge Adunbi har den nigerianske stat begrænsede muligheder for at sanktionere dette, fordi den i høj grad er afhængig af de transnationale selskabers kapital og teknologi for at kunne opretholde olieudvindingen i samme skala. Denne afhængighed skaber et asymmetrisk magtforhold, som ifølge Adunbi kan betegnes som neokolonialisme (Adunbi 2022, 101–103). Den anden zone er opstået som reaktion på FTZ'en og er organiseret og struktureret af lokalbefolkningen i landsbyen Bodo, der ligger tæt på FTZ'en, og hvis indbyggere oplever olieudvindingsaktiviteterne i FTZ'en som ødelæggende og dødelige for dem selv og deres lokalmiljø (Adunbi 2022, 170): "Many of our youth and elders are dying as a result of the polluted environment", som en af Adunbis informanter siger (Adunbi 2017, 82). Før FTZ'en blev etableret udgjorde fiskeri og landbrug 60 procent af lokalbefolkningens beskæftigelse, men som følge af olieudslip og udledning af giftige kemikalier forbundet med olieudvindingen i FTZ'en er jord, vand og økosystemer blevet så forurenede, at lokalbefolkningen har set sig nødsaget til at flytte eller skifte erhverv (Adunbi 2017, 82). Ydermere betyder denne kompromittering af lokalbefolkningens livsgrundlag en øget udsathed for sygdom, arbejdsløshed, og interne stridigheder mellem landsbyer, familier og etniske grupper i området: Resultatet er en følelse af at være "dead, but we are also not dead", som en informant fortæller (Adunbi 2022, 172, 186). På grund af disse omstændigheder har lokalbefolkningen valgt at tage initiativ til at 'tappe' olie fra FTZ-rørledningerne, hvilket indebærer at bore huller i olieledninger, tilegne sig råolien, forarbejde den i hjemmelavede raffinaderier og sælge den til lokalbefolkningen (Adunbi 2022, 35–36). På den måde får de del i profitgenereringen, som er forbundet med olieudvindingen, selvom deres lokalmiljø og samfund ødelægges (Adunbi 2022, 43–45). Officielt har disse mennesker gang i en ulovlig praksis: Af den nigerianske stat bliver praksissen set som tyveri, kaldet 'kpofire' (Adunbi 2020, 43; 2022, 130). Blandt de lokale er holdningen en anden: "The youths are not thieves. It is the state and the corporations that are thieves" (Adunbi 2022, 42). Konsekvensen af denne 'lovovertrædelse' er, at den nigerianske stat indsætter militæret for at eliminere de lokale, juridisk set illegale olieraffinaderier, hvilket ofte fører til dødelige konfrontationer mellem soldater og lokale aktører (Adunbi 2022, 174–177). Dette holder dog ikke lokalbefolkningen tilbage: "Sometimes the state will send their agents here to ask us questions about who is behind the refineries. We will respond with a categorical 'no'" (Adunbi 2020, 45). Som citatet indikerer, står der et helt lokalsamfund bag de lokale olieraffinaderier og dette element fungerer, ifølge Adunbi, som en af grundstenene for opretholdelsen af olieraffinaderiernes daglige gang: Et komplekst netværk af lokale aktører, der opererer på forskellige niveauer. Netværket spænder lige fra hjemmelavet og innovativ infrastruktur – såsom trækanoer til at tappe olie fra og motorcykler til efterfølgende at fragte den videre på – til videreformidling af gamle destilleringsmetoder, der under kolonitiden blev brugt til at producere illegal sprut, og til kontakter blandt bekendte i embedsværket, der kan give oplysninger videre om kommende razziaer (Adunbi 2022, 107, 130, 134 158–160). Betydningen af lokalsamfundets netværk bliver yderligere tydelig i en anden informants udsagn: "When they came and told us they can help us enjoy some of our oil, the entire community rallied around and threw their support behind them." (Adunbi 2022, 42). Disse lokale netværk manifesterer sig i den daglige drift af såkaldte 'kpofire landsbyer', som består af flere hjemmebyggede olieraffinaderier samlet i bestemte områder i floddeltaets mangroveskove og sumpområder, tæt på hvor råolien tappes (Adunbi 2022, 34–35). Kpofire landsbyerne udvikler sig over tid til arbejdspladser med ansatte fra nærområderne og er organiseret omkring bestemte arbejdsgange, regler og normer (Adunbi 2022, xi, 34–35). I hele Niger Deltaet findes der mere end 2000 aktive lokale olieraffinaderier (Adunbi 2022, 35), tilsammen bliver der 'stjålet' cirka 100.000 tønder olie om dagen i Nigeria (Mezie-Okoye 2022, 12–13), og mere end 26.000 mennesker er involveret i de lokale olieraffinaderier, hvilket gør det til den største sektor i Niger Delta-regionen (Nwozor et al. 2020, 668).

Der er ikke en eksplicit racistisk reference at spore i oliefirmaernes aktiviteter i FTZ'en, ligesom den nigerianske regering heller ikke kriminaliserer den lokale befolkning, når de etablerer 'kpofire landsbyer', på grund af lokalbefolkningens hudfarve. FTZ'en bærer ikke præg af et tydeligt racehierarki: Ideen bag er på overfladen sympatisk, fordi den bliver set som en måde at hjælpe lokalbefolkningen og den nigerianske økonomi. Men som jeg har vist i dette afsnit, så manifesterer konsekvenserne af FTZ'en sig anderledes: I praksis er det de hvide vestlige,

olieproducerende firmaer, der får gavn af gevinsten. Samtidig efterlades den farvede lokalbefolkningen i de olieproducerende områder med miljøødelæggelser og fortsat degenererende livsbetingelser, og når de forsøger at få del i olieøkonomien gennem lokale, hjemmelavede olieraffinaderier, mødes de med kriminalisering og militære razziaer. Dette sker på trods af, at de udfører de samme grundlæggende aktiviteter som virksomhederne i FTZ'en: Udvinding, forarbejdning og distribution af olie og med samme imperativ om at genere profit og deltage i olieudvindingsøkonomien. Adunbi fortolker situationer, som når de lokale siger, at FTZ'en 'ikke er Nigeria', som et udtryk for undtagelsestilstandens succes; FTZ'en har formået at afkoble sig fra det omkringliggende samfund i en sådan grad, at den ophæver de fysiske grænser, der forbandt området til staten Nigeria (Adunbi 2022, 78–106). Ved at bruge den linse, som begrebet racial kapitalisme tilbyder, kan den samme empiriske situation forstås anderledes. Den bliver i højere grad et udtryk for en bevidst og strategisk separation af FTZ'en fra den lokale kontekst – en proces, der samtidig via et race-hierarki, udpeger, hvem og hvad, der er værdifuldt og brugbart for profitgenereringen, og hvem og hvad der ikke er. I denne forbindelse bliver racismen det værktøj, der gør det legitimt at placere den lokale, sorte befolkning og deres territorier og ressourcer i en status af at være udskiftelige og mindre værd i forhold til aktiviteterne i FTZ'en og de lokale 'kpofire landsbyer'. Med andre ord bliver racismen den differentieringsmekanisme som olieudvindingens aktiviteterne har brug for, for at fungere effektivt. Med begrebet racial kapitalisme bliver det for mig at se tydeligt, at olieudvindingsaktiviteterne bygger på differentieringer mellem det værdifulde og brugbare for profitgenereringen og det, der ikke er det. Derfor argumenterer jeg for, at olieudvindingen i disse to forskellige enklaver på denne måde ikke kun bliver et udtryk for, hvad der ifølge juraen er lovlig og ulovlig olieudvinding, eller at olieudvindingen er organiseret af en neoliberal undtagelsestilstand, men også af et hierarkisk skel, mellem hvidhed og ikke-hvidhed. De to enklaver er ikke spejlbilleder af hinanden. Men holder man den raciale kapitalisme op som et spejl på empirien, kan vi se, hvordan det træder frem, at enklaverne begge spejler et race-hierarki, hvor hvidhed ophøjes og ikke-hvidhed gøres udskiftelig.

Litteratur:

Adunbi, Omolade. 2017. "'We Own This Oil': Artisanal Refineries, Extractive Industries, and the Politics of Oil in Nigeria." In Governance in the Extractive Industries: Power, Cultural Politics and Regulation, edited by Lori Leonard and Siba N. Grovogui, 77–94. Routledge.

Adunbi, Omolade. 2020. "Crafting Spaces of Value: Infrastructure, Technologies of Extraction and Contested Oil in Nigeria." Cambridge Journal of Anthropology 38 (2): 38–52.

Adunbi, Omolade. 2022. Enclaves of Exception: Special Economic Zones and Extractive Practices in Nigeria. Indiana University Press.

Agamben, Giorgio. 1998. Homo Sacer: Sovereign Power and Bare Life. Stanford University Press.

Agamben, Giorgio. 2005. State of Exception. University of Chicago Press.

Eriksen, Christoffer Basse, Nicolai von Eggers, and Mathias Hein Jessen. 2015. "Redaktionelt forord." Slagmark – Tidsskrift for Idéhistorie 72: 9–15.

Hornborg, Alf. 2021. "Imperial Metabolism." In The Oxford World History of Empire, vol. 1, The Imperial Experience, edited by Peter Fibiger Bang, C. A. Bayly, and Walter Scheidel, 436–459. Oxford University Press.

Jobson, Ryan Cecil. 2021. "Dead Labor: On Racial Capital and Fossil Capital." In Histories of Racial Capitalism, edited by Destin Jenkins and Justin Leroy, 215–230. Columbia University Press.

Melamed, Jodi. 2015. "Racial Capitalism." Critical Ethnic Studies 1 (1): 76–85.

Mezie-Okoye, C. C. 2022. "The Political Economy of Artisanal Refining in the Niger Delta." Sapientia Global Journal of Arts, Humanities and Development Studies 5 (2): 7–18.

Myong, Lene. 2023. "Den nye raciale kapitalisme og fængselssamfundet." Kvinder, Køn & Forskning 36 (2): 185–187.

Nwozor, A., J. Olanrewaju, M. Ake, and O. Okidu. 2020. "Oil and Its Discontents: The Political Economy of Artisanal Refining in Nigeria." Review of African Political Economy 47 (166): 662–675.

Robinson, Cedric J. (1983) 2020. Black Marxism: The Making of the Black Radical Tradition. 3rd ed. University of North Carolina Press.

Watts, Michael. 2012. "A Tale of Two Gulfs: Life, Death, and Dispossession along Two Oil Frontiers." American Quarterly 64 (3): 436–467.

Wolford, Wendy. 2021. "The Plantationocene: A Lusotropical Contribution to the Theory." Annals of the American Association of Geographers 111 (6): 1622–1639.

Vil du være med
i næste nummer af
"Fra Siden"?

Næste nummers tema kan du se på vores platforme:

HJEMMESIDE - FRASIDEN.DK

INSTAGRAM - @FRASIDEN

FACEBOOK - TIDSSKRIFTET FRA SIDEN

Vi er åbne for alle fortolkninger af temaet, i alle videnskabelige og kreative formater, så har du en artikel, en etnografisk relevant anekdote, et digt, en tegneserie, en billedserie eller en kort film, så læser vi glædeligt dit bidrag.

Alle er velkomne til at sende noget til os – de eneste krav er, at bidraget er maks 12.000 tegn og forholder sig til temaet og antropologi.

Har du spørgsmål kan du altid skrive til os på:

MAIL@FRASIDEN.DK

DE BEDSTE HILSNER

Fra siden